

R. Brenner, *Merchants and revolution. Commercial change, political conflict, and London's overseas traders, 1550-1653* (Cambridge University Press: Cambridge, 1993) xx + 734 pp. ISBN 0-691-05594-7

De traditionele sociaal-economische interpretatie van de Engelse revolutie van 1640, halverwege deze eeuw verwoord door Tawney en Hill, is de laatste dertig jaar – in feite sinds het verschijnen van Stones *Crisis of the aristocracy* in 1965 – steeds meer onder vuur komen te liggen. Volgens deze interpretatie moest de revolutie verklaard worden uit de botsing tussen de als altijd opkomende burgerij en klassen van zelfstandige boeren (yeomen) en lagere adel (gentry) aan de ene

kant en de traditionele, van grootgrondbezit afhankelijke aristocratie aan de andere kant. Deze aristocratie zou, in tegenstelling tot de gentry en de burgerij, voor 1640 sterk in positie achteruit zijn gegaan omdat men in zekere zin het slachtoffer was geweest van de 'prijzrevolutie' van de zestiende eeuw. De discrepantie die was ontstaan tussen de (geringe) politieke invloed en de (was-sende) economische macht van de 'dynamische' klassen die juist wel hadden geprofiteerd van de economische veranderingen van de zestiende eeuw, werd gezien als de fundamentele oorzaak van de politieke spanningen van de periode 1620-1688. Van een relatieve achteruitgang van de grootgrondbezitters bleek, zo toonde Stone aan, eigenlijk geen sprake te zijn geweest: misschien profiteerde deze groep als geen ander van de hoge landbouwprijzen en pachten van de late zestiende en zeventiende eeuw. Bovendien voerden juist grootgrondbezitters in het Parlement het verzet tegen James I en Charles I aan, terwijl de kooplieden van Londen de vorst langdurig bleven steunen. Daarmee leek de traditionele sociaal-economische verklaring afdoende gefalsificeerd.

In dit uiterst omvangrijke werk geeft Brenner een andere – maar toch weer sociale – interpretatie van de politieke gebeurtenissen na 1620. Hij concentreert zich op de relatie tussen de Londense kooplieden en de vorst en op de rol die deze kooplieden hebben gespeeld in de politieke troebelen van de zeventiende eeuw. In het eerste en in bepaalde opzichten voor de economisch-historicus meest interessant deel, bespreekt hij de transformatie van de internationale handel van Engeland in de eeuw na 1550 en de parallel daarmee lopende verande-

ringen in de samenstelling van de commerciële en politieke elite van Londen. De 'Merchants Adventurers', de dominante groep halverwege de zestiende eeuw die de exporthandel in wol en lakens monopoliseerde hadden een zeer nauwe relatie met de kroon. Zij dankten hun monopolie aan het Charter dat door de vorst werd verleend en waren voor actieve steun tegen buitenlandse concurrentie ook op de kroon aangewezen. In ruil daarvoor financierden ze zo nodig de uitgaven van de vorst. Na 1580 werden nieuwe handelsgebieden (de Middellandse zee, Oost-Indië) van steeds groter belang, terwijl de handel van de 'Merchant Adventurers' stagneerde, en daarmee gingen nieuwe groepen kooplieden doordringen tot de elite van Londen. Maar ook deze kooplieden waren aangewezen op de kroon; ook zij profiteerden van monopolies door de vorst uitgevaardigd en waren bereid daarvoor (financiële) diensten te verrichten. In de eerste helft van de zeventiende eeuw vooral na 1625 kwam vervolgens de handel op Noord- en Midden-Amerika tot grote bloei, die eveneens gedragen wordt door een nieuwe generatie kooplieden. Deze maakt geen gebruik van vorstelijke voorrechten en is daar zelfs tegen gekant. Gedurende de decennia van conflicten tussen vorst en Parlement na 1620 domineren de kooplieden uit de 'Levant East-India' groep de elite van Londen, maar de Amerikaanse 'colonial interest' neemt reeds een vooraanstaande positie in en deze groep heeft, door het veel meer open karakter ervan, hechtere banden met de 'popular classes' van Londen.

Deze sociaal-economische geleding van de koopmansklasse gebruikt Brenner in deel II en III om de rol van kooplieden (en van anderen) in de politieke conflicten uitputtend te analyseren. De sterke alliantie tussen kooplieden en kroon komt gedurende de jaren 1620 onder druk te staan door de heffing van hoge en buitenparlementaire invoer-

rechten op bepaalde produkten. Maar het zijn vooral de grootgrondbezitters die het Parlement beheersen en de oppositie tegen eerst James I en later Charles I aanvoeren. Als klasse die geheel onafhankelijk is geworden van de vorst – hun inkomen bestaat voornamelijk uit de geldelijke inkomsten van hun grondbezit – zijn ze in staat de absolutistische neigingen van de vorsten te weerstaan. In de beslissende fase van het conflict vanaf 1640 gaan de meer radicale leden van het Parlement een coalitie aan met de 'new merchants' van de Amerikaanse 'colonial interest' en via deze groep met een radicale 'mass movement' in Londen, waarmee de wending naar een burgeroorlog inzet.

Door een zorgvuldige analyse van de sociaal-economische positie van de verschillende groepen kooplieden, weet Brenner de paradox dat juist de commerciële elite de koning steunde en de grootgrondbezitters de oppositie aanvoerden, te verklaren, op een veel subtieler wijze dan in dit kort bestek uiteengezet kan worden. Het boek is zonder twijfel een belangrijke bijdrage aan het debat over de Engelse revolutie en over de relatie tussen politieke conflicten en sociaal-economische veranderingen in het algemeen. Hieruit wordt duidelijk dat al te eenvoudige 'marxistische' interpretaties op dit terrein niet voldoen, maar dat dit geen reden is om niet te blijven zoeken naar subtiele verbanden tussen basis en bovenbouw. Kritisch moet ik vooral zijn over de omvang van het werk, over de talrijke herhalingen die in de tekst voorkomen en over de soms wel buitensporige aandacht voor details in de beschrijving van de politieke conflicten in deel II en III.

J.L. van Zanden
Rijksuniversiteit Utrecht